

SOCHA

PANNY MARIE KARLOVSKÉ

VE VELVARECH

Památky Slaného a Slánska (6)

Památky Slaného a Slánska (6)

Z velkého počtu barokních soch, které zdobily město Velvary v 18. století, dnes zůstal pouhý zlomek. Vedle dominantního mariánského obelisku na náměstí (1716–1719) a pozoruhodné sochy sv. Jana Nepomuckého (1730) před hřbitovním kostelem sv. Jiří se nacházely další skulptury při městských branách. Před Roudnickou branou žehnal příchozím sv. Josef (1745) a sv. Jan Nepomucký, obě památky však musely ustoupit v roce 1840 nové silnici do Černuce. Skulptura sv. Jana Nepomuckého tehdy zanikla, ale sv. Josefa se podařilo nakonec zachránit, když byl po deseti letech z roztlučených kusů složen a přestěhován ke kostelu sv. Kateřiny. Za Chržínskou branou jsme mohli v minulosti spatřit sochu sv. Václava (1746, dodnes se zachoval její sokl, a to jako podstavec kovového kříže při cestě ke kostelu Všech svatých v Malovarech) a u Slánské brány vztyčili patrně také kolem roku 1750 skulpturu Panny Marie Karlovské; a právě ta byla péčí města v letech 2012–2013 opravena.

MILOSTNÝ OBRAZ

Milostný obraz Panny Marie Karlovské (ikonografický typ Panny Marie typu Gravida), která vyjadřuje gestem pokoru ke vtělenému Spasiteli, se primárně nalézal v kostele Nanebevzetí Panny Marie u augustiniánů kanovníků v Praze na Karlově. Namaloval jej J. J. Heintsch podle vzoru, který vlastnil malíř Jean Claude Monnot. Obraz byl brzy uctíván jako zázračný, o čemž svědčí první události zaznamenané již v roce 1704, a tak se stal oltář na Karlově cílem mnohých poutníků; rychle byl ozdoben votivními tabulkami, které připomínaly zázračná uzdravení a pomoc v nouzi. Pražská konzistoř sice nebyla této úctě příliš nakloněna, ale Řím za přispění panovníka její oprávněnost uznal. K jejímu veřejnému šíření vydal konvent augustiniánů početné devoční grafiky, které úctu k Panně Marii Karlovské propagovaly po celých Čechách. Obraz vzývaly zvláště ženy, modlící se za zdraví svých dětí a šťastný porod.

PANNA MARIA KARLOVSKÁ NA VELVARSKU

Proč se tento ikonografický typ Panny Marie ujal v regionu právě jen na Velvarsku, nevíme. Snad to bylo díky kněžně Clary z Aldringen, rozené Des Fours, která se sympatiemi a osobní zbožností podporovala rodící se úctu k obrazu Panny Marie Karlovské, jak o tom vypovídá boční oltář z kostela v Hospozíně (dnes v depozitáři), který vznikl již kolem roku 1710. Ústřední postavu Panny Marie doprovázela družina světců a světic – oválná plátna se sv. Floriánem, sv. Blažejem, sv. Václavem, sv. Kateřinou, sv. Barborou a sv. Apolenou – a vrchol oltáře nad heraldickou výzdobou pak uzavíral obraz sv. Josefa s Ježíškem. Z Hospozína se později přesunula úcta k Panně Marii Karlovské i do okolí. Přímo ve Velvarech najdeme sochu Panny Marie Karlovské v malé nice nad vstupem do domu čp. 115 na městském rynku. Motiv několika zlatých paprsků (nikoliv šípů), vycházejících ze „života“ Matky Boží, připomíná oslavu vtěleného Slova – očekávání narození Spasitele.

Socha Panny Marie Karlovské ve Velvarech

Další barokní Pannu Marii Karlovskou nedávno obnovili v Chržíně a nově vztyčili na návsi. Dříve stávala patrně při cestě mezi Chržínem a Budihosticemi, kde však nemohla vzdorovat nepřízni doby. Poničenou památku, jíž chyběla hlava, obnovil sochař Pavel Kytka. Její podstavec však není původní a při rekonstrukci polohy a provedení hlavy Madony se rovněž nepřihlédlo k tomu, že se i v tomto případě jedná o Pannu Marii Karlovskou. I tak si rozhodně zaslouží iniciativa Chržínských i sochaře ocenění.

VELVARSKÁ SOCHA

Poprvé Pannu Marii Karlovskou u bývalé Slánské brány (dnes v místě, kde ústí ulice Nábřeží do ulice Slánské – GSM 50°16'46.945"N; 14°14'1.378"E) uvádí velvarský farář Václav František Vaněk v roce 1840, který ve farní kronice poznamenává, že skulptury sv. Josefa (1745), sv. Václava (1746) a také Panny Marie Karlovské zhotovil velvarský sochař Eustach Augustin Střebský, snad odchovanec některé pražské sochařské dílny. Tato tradice o autorství tedy musela být v době příchodu Václava Vaňka do Velvar kolem roku 1815 stále živá.

Barokní grafika Panny Marie Karlovské

Soška Panny Marie Karlovské v nice domu čp. 115 ve Velvarech

Existují ale i názory, že se jedná o sochu podstatně mladší. Její slohový rozbor znesnadňuje fakt, že jde o závaznou ustálenou podobu „mariánského obrazu“, a proto se vlastní invence sochaře a slohové znaky, podle kterých by se dalo dílo přesněji vročit, nemohly podstatněji uplatnit. Navíc je socha druhotně umístěna na novogotickém soklu, který se datuje k roku 1878; o opravě z té doby se nám však nedochovaly žádné zprávy. Nepředpokládáme, že by „nová“ skulptura vznikla za působení P. Václava Františka Vaňka († 1862), který by tuto skutečnost nepochybně zapsal do kroniky. Nabízejí se tak dvě možnosti – buď se díváme na originál Střebeského sochy z poloviny 18. století, který byl několikrát opraven a v roce 1878 postaven na nový sokl, nebo máme před sebou její kopii na novogotickém podstavci; zasvěcení místa však bylo logicky zachováno.

Památky Slaného a Slánska (6)

OBNOVA PAMÁTKY

Socha zhotovená z jemnozrnného pískovce vykazovala před opravou defekty způsobené nejen vlivy počasí, ale i zlou rukou člověka. Nicméně její samotnou existenci ohrožovala zvláště statika, neboť kovový trn vycházející z kamenného soklu, na kterém byla socha upevněna, korozi „bobtnal“ a trhal její dolní část. Pannu Marii tak bylo třeba sejmut z podstavce a převést do ateliéru restaurátora, kde byla spodní partie zajištěna speciální nerezovou konstrukcí, která má v budoucnu zamezit obdobnému poškození. Následovalo řádné omytí, vyčistění a nezbytné odsolení. Porušený kamenný povrch doplnil restaurátor v přiměřeném rozsahu po dohodě s památkáři minerálním tmelem a provedl také částečnou rekonstrukci chybějících míst (např. prsty u rukou Madony). Následně přistoupil k retušování, a to jak v barevném odstínu, tak i ve struktuře povrchu kamene. V ateliéru byl také opraven novogotický sokl, který byl předtím zapaščen pod rovinu terénu, takže očím pozorovatele zůstávala ukryta část textu s datací. Proto také byl dřívější základ „nadezděn“ a socha nyní získala vůči okolí původní výšku. Zůstává otázkou, do jaké míry byla polychromována, případně zlacena. Výsledky restaurátorského průzkumu sice konstatují nepatrné zbytky barevných nátěrů, ale z nalezených zlomků nebylo možné si učinit představu o případné barevné kompozici. Je však pravděpodobné, že okolo hlavy měla svatozář, byť se stopy po jejím zasazení na povrchu rovněž nenašly. Pozoruhodným nálezem byly starší tmely v okolí očí, které zmírnily plasticitu kamenosochařského provedení obličeje. Tyto druhotné doplňky byly odstraněny ve prospěch původního řešení.

Památku se podařilo obnovit díky dotaci Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, kterou město Velvary získalo prostřednictvím MAS Přemyslovské střední Čechy. Práce prováděl akademický sochař a restaurátor MgA. Václav Štochl z Třebošné u Plzně.

Socha P. Marie Karlovské
v Chržíně

Oltář P. Marie Karlovské v kos-
tele v Hospozíně, kol. r. 1710

Socha Panny Marie Karlovské ve Velvarech

Socha Panny Marie Karlovské z Velvar v ateliéru restaurátora

Památky Slaného a Slánska (6) • vydal odbor kultury MěÚ Slaný,
Velvarská 136, 274 01 Slaný ve spolupráci s městem Velvary
text Vladimír Příbyl ve spolupráci s Markem Pařízkem
fotografie Pavel Vychodil a Václav Štochl
grafická úprava Ivo Hornák
tisk KOČKA Slaný AD 2013 • www.pamatky.slany.cz

